

İRAN'IN ORTADOĞU'DAKİ ELİ: KASIM SÜLEYMANİ

Devrime sadakatini, askerî becerilerini ispatlama ve nitelikli biri olduğunu gösterme bağlamında Irak-İran Savaşı 1980-1988, Süleymani için ideal bir fırsat olmuştur. Süleymani sekiz sene süren savaşta belirleyici muharebelerde önemli rol oynamıştır. Bu başarılar onu Irak sınırında savaşan İran güçlerinin en önemli on komutanından biri haline getirmiştir.

Ziya ABBAS¹ & Mehmet ŞAHİN²

Giriş

İran'ın Ortadoğu'daki etkisi her geçen gün biraz daha artıyor. İran'ın Ortadoğu'da her türlü politikasını formüle eden ve hayata geçiren beyin ise General Kasım Süleymani'dir. Doğrudan İran devlet yapılanmasının tepesinde bulunan dinî lider Hamaney'e bağlı olması onun en önemli güç kaynağını oluşturmaktadır. Süleymani, Irak ve Suriye başta olmak üzere, Kudüs Ordusu'nu (KO) geliştirerek faaliyet ve sorumluluk alanını genişletti ve son yıllarda Ortadoğu'nun en nüfuzlu komutanı oldu. KO'nun faaliyet alanı, Afganistan, Irak, Tacikistan gibi komşu ülkelerin yanı sıra dünyanın uzak köşelerine de uzandı ve askerî konularla birlikte diplomatik alanı da etkiliyor.

Devrim Muhafızları

İran'da askerî yetkiler ordu ile Devrim Muhafızları (DM) arasında paylaşılmış olsa da DM yerel ve Uluslararası bağlamda ön plana çıkmaktadır. DM İran İslam Devrimi başarılı olduktan hemen sonra kurulmuştur. Zira subaylarının ABD'de eğitildiği için devrimciler orduya güvenmiyorlardı ve devrimin ideolojisi ve toplumsal tabanına bağlı bir güç tarafından savunulması gerekiyordu. Bunlara ek olarak Devrim İhraç teorisi gereği "tebliğ ve misyonerlik" faaliyetleri başarısız olduğu durumlarda, devrimi ihraç edebilecek bir askerî yapının oluşturulması gerekiyordu. Sonraki yıllarda DM, ülkenin hassas sınır bölgeleri, gizli kurullar, Hürmüz Boğazı, sınırları aşan kaçakçılık ve

füze geliştirme sistemlerinin güvenliğinden sorumlu olmuştur. Bunların yanı sıra İran'ın nükleer faaliyetlerinin geliştirilmesi ve güvenliğiyle de yakından ilgilenmektedir. Doğrudan devrim liderine bağlı olan DM, özerk bir yapıya sahiptir. Başkomutan sıfatının taşıyan devrim liderine bağlılığı onu kurumlar üstü bir güç haline getirmektedir. Bu yapısıyla DM klasik İran ordusunun da üstünde bir güçtür. 125.000 savaçısı var. Bu sayı yedek kuvvetlerin görevi çağırılması durumunda 300.000 kişiye çıkartılabilir.

DM'ye bağlı, düzensiz savaş taktikleri, istihbarat faaliyetleri ve yurt dışında özel operasyonlar yürüten en önemli askerî güç ise Kudüs Ordusu'dur. Doğrudan başkomutana bağlı olması, kamuya yansımayan ve örtülü ödenekler ile özel kaynaklardan finanse edilmesi onun en önemli güç kaynağıdır. KO, devrim ihraç politikasında merkezi rol oynamaktadır. KO, DM'nin özel gücüdür ve İran rejimini ayakta tutan en önemli ve güçlü askerî-güvenlik birimidir. DM'nin kurulmasının temel gerekçesi olan devrimi savunmanın bir ayağı da onu ülkenin sınırları dışında savunmak ve savaşın ülke sınırlarına taşınmaması görüşüdür. İşte bu bağlamda KO, İran'ın sınır ötesinde düşmanlarla mücadele eden gücüdür. Yaklaşık 50.000 kişilik bir güce sahip olan KO'nun başında, 1998'den beri Tuğgeneral Kasım Süleymani bulunmaktadır. KO'nun İsrail, ABD ve ABD'nin müttefiki olan bazı ülkelere karşı silahlı güçleri finanse etmekle birlikte, eğittiği ve silahlandırdığı bilinmektedir. Bunların başında Lübnan Hizbullahı, Hamas, Suriye'de rejim saflarında

savaşan Iraklı ve Afganistanlı milis güçler ve Haşdi Şabi bulunmaktadır.

Kasım Süleymani

İran İçindeki Faaliyetleri ve Yükselişi

Süleymani, 1979'daki İran devriminin ardından Devrim Muhafızları adına yürütülen çalışmalara katılan ilk gençlerden biri olmuştur. Süleymani'nin İlk ciddi görevi devrimin gerçekleştiği 1979'da merkezî yönetimin zayıflamasını fırsat bilen Mahabad Kürtlerinin isyanını bastırmak olmuştur. Mahabad bölgesinde silahlı Kürt isyanını bastıran Süleymani'nin orada edindiği düzensiz savaş tecrübesi, Devrim Muhafızları içinde yükselmesine zemin hazırlayan önemli bir aşama olmuştur.

Devrime sadakatini, askerî becerilerini ispatlama ve nitelikli biri olduğunu gösterme bağlamında Irak-İran Savaşı 1980-1988, Süleymani için ideal bir fırsat olmuştur. Süleymani sekiz sene süren savaşta belirleyici muharebelerde önemli rol oynamıştır. Bu başarılar onu Irak sınırında savaşan İran güçlerinin en önemli on komutanından biri haline getirmiştir. Süleymani, sekiz yıllık İran-İrak savaşındaki harekâtların çoğuna katılmasının yanı sıra Ramazan Karargâhı tarafından Irak toprakları içinde icra edilen çeşitli düzensiz savaş operasyonlarının yönetilmesi ve örgütlenmesinde yer almıştır. Savaş sona erdiğinde İran-Afganistan sınırında uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele birimi başına getirilmiştir ve Sistan-Belucistan ve/veya Horasan bölgesini uyuşturucu çetelerinden arındırmayı başarmıştır.

İran Dışındaki Faaliyetler

Afganistan

ABD, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra el-Kaide'ye savaş ilan ederek Afganistan'a müdahale edeceğini açıklayınca İran'la işbirliği yoluna gidilmiştir. Zira İran, el-Kaide ve Taliban'ın Afganistan'daki varlığından oldukça rahatsız olmakla birlikte onları, bölgedeki en büyük rakibi olan Suudi Arabistan'ın uzantısı olarak görmekteydi. Bu nedenle ABD ile İran arasında üstü kapalı bir ittifak doğmuştur.

ABD Dışişleri Bakanlığının üst düzey yetkililerinden Ryan Crocker başkanlığında, Afganistan'a yönelik saldırı hazırlıkları kapsamında Cenevre'de, ABD'liler, İranlı yetkililerle bir dizi görüşme yapılmıştır. Crocker,

kendisiyle görüşen İran heyetinin doğrudan Kasım Süleymani'den direktif aldığını iletmıştır. Süleymani'nin çok iyi bir müzakereci olduğu ve yazılı mesaj iletmekten kaçındığı aktarılan bilgilerde İran heyeti, Afganistan'da Taliban'a ve diğer Sünni silahlı gruplara ait bütün üs ve kampların ayrıntılı lokasyonları ve bilgileri olan bir haritayı ABD'lilere iletiği kaydedilmektedir.

Irak

İran, 30 yıl boyunca kapsamlı ilişkiler oluşturmak için çalışmış, kimi Iraklı gruplara ev sahipliği yaparken İran dışındaki Kürt, Şii ve Sünni oluşumlarla bağlar kurmuştur. Irak'ın 2003'teki işgalinden sonra Süleymani, ABD güçlerine karşı savaşan hem Sünni hem Şii silahlı gruplara destek vermiştir. Süleymani'nin bağları ve koordinasyon faaliyetleri, Irak'ın farklı etnik ve dinî kesimlerini temsil eden etkin toplumsal grupları da kapsıyor. Süleymani, İran'ın Irak'taki büyükelçilerinin atanmalarıyla da yakından ilgilenebilir. Süleymani'nin başdanışmanı General İrej Mescidi, Mart 2017'de İran'ın Bağdat Büyükelçi olarak atanmıştır. Mescidi'nin iki selefi olan Hasan Danaifer ve Hasan Kazimi Kumi de Devrim Muhafızları geçmişisi olan ve İran güvenlik yapısında geniş tecrübeye sahip kişilerdir.

11 Haziran 2014'te IŞİD'in Musul'u ele geçirmesinden sonra ilerleyişini durdurmak için Süleymani hemen Irak'a gitmiştir. Irak hükümetine askerî danışmanlık yaptığı açıklanmıştır. Süleymani kısa sürede yeni oluşan Haşdi Şabi ile Irak Federal Polislerinin fiili komutanı haline gelmiştir. Süleymani'nin, Hadi Al-Amiri ve Ebu Mahdi El-Muhandis ile yakın ilişkilerini de kullanarak tüm operasyonlarla yakından ilgilendiği bilinmektedir. Her bir operasyon başlamasından önce yapılan saha okumaları, lojistik destek, birliklere görev dağılımı ve operasyon sonrası yaralıları ziyaret etmek gibi tüm aşamalarla bizzat ilgilenmektedir.

Süleymani'nin, Irak'taki nüfuzunu İran'a uygulanan ambargoyu delebilmek için kullandığı ve Maliki hükümetleriyle yüzlerce milyon dolarlık sanal projeler yürüttüğü belirtilmektedir. Bu çerçevede Irak bankalarından İran'a yüklü miktarlarda fon aktarılmıştır. Süleymani'nin bir diğer önemli adımı, İran'ın Irak hava sahasını kullanarak Esad'a askerî destek ulaştırılması konusunda Iraklı yetkilileri ikna etmesi olmuştur.

Suriye

Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçramasından kısa bir süre sonra İran Suriye ordusunun desteklenmesi için Şii milislerini de devreye sokmuş, İran Devrim Muhafızları komutanlarını Suriye'ye yollamıştı. Yürütülen operasyonların başında Süleymani bulunuyor. Suriye'ye sık sık giden Süleymani, İran'ın Suriye'de rejim ve Rusya ile koordinasyon içinde yürüttüğü stratejiye liderlik ediyor. Batılı araştırmacılara göre Süleymani, Suriye'de bulunan yaklaşık 16.000 İranlı askerle birlikte sayıları 60.000 civarında olan Afgan Fatimiyyun Tugayı, Pakistanlı Zeynebiyyun Tugayı, Lübnan Hizbullahı ve Iraklı Nuceba Hareketi gibi milis güçlerine de komuta ediyor.

Lübnan

Süleymani, KO'nun başına geçtikten üç yıl sonra İsrail, 16 yıldan beri işgal altında tuttuğu güney Lübnan'dan çekilmiştir. Bunda Hizbullah'ın saldırıları etkili olmuştur. Temmuz 2006'da İsrail ile Hizbullah arasındaki savaşın ardından Hizbullah'ın Lübnan'daki etkisi daha da artmıştır. Savaşın fitilini ateşleyen İsraili askerlerin kaçırılması ise bizzat Süleymani'nin desteğiyle yapılmıştır. Savaşta, Hizbullah'ın operasyonlarının belirlendiği karargâhın kilit ismi Süleymani olmuştur.

İran'ın desteğiyle Hizbullah, Lübnan'ın en güçlü siyasi partisi ve en önemli askerî gücü olarak neredeyse devlet içinde bir devlet haline gelmiştir. Lübnanlı siyasetçi Velid Canbolat'a göre Hizbullah Hameney ve Süleymani tarafından yönetilmektedir. KO, Suriye ile birlikte uzun yıllar boyunca ortak hareket ederek Hizbullah'ı güçlü bir askerî altyapıya kavuşturmuştur. İsraili kaynaklar, Hizbullah'ın altyapısında 60.000 civarında füzeyle sahip olduğunu yazmaktadır.

Filistin

Filistin davası, İran'ın dış politikasını belirleyen eksenlerden biridir. KO'nun Filistin direniş örgütlerini eğittiği ve silahlandırdığı ise zaman zaman İranlı yetkililerce dile getirilmektedir. Bu destek, Filistinli militanları İran'da eğitmenin yanı sıra Sudan ve Mısır başta olmak üzere kara ve deniz yollarını kullanarak silah ve para yardımlarını da içermektedir. İran, tank savar roketleri, Grad füzeleri ve 75 km menzili olan Fecir 5 füzeleri gibi geniş yelpazeli silahlar gönderdiği bilinmektedir. Süleymani'nin tüm bu destek operasyonlarının yürütülmesiyle yakından ilgilendiği iddia edilmektedir.

Kasım Süleymani ve diğer Devrim Muhafızları komutanları zaman zaman Yemen'de bulunduğu biliniyor. Süleymani'nin Yemen'deki planının ekseninde Husileri Lübnan Hizbullahı gibi güçlü bir yapıya kavuşturmak amaçlanıyor.

Süleymani, uzun yıllar boyunca yönettiği bu operasyonlar neticesinde Filistin direniş örgütlerinin geniş bir askerî altyapıyı kavuşmasını sağlamış ve onların sahip olduğu binlerce füzedden oluşan cephaneyle İsrail için ciddi bir tehdit oluşturmayı başarmıştır. Bunlarla birlikte dünyanın farklı bölgelerinde İsrail çıkarlarına yönelik onlarca operasyon yürütmüştür.

Yemen

Yemen, Arap Baharı'ndan en çok etkilenen devletlerden biri olmuştur. Siyasi süreçte daha fazla katılım talep eden Husiler gittikçe güçlenip Ocak 2015'te başkanlık sarayına girmiş ve Yemen Parlamentosu'nu dağıtmıştır. Husilerin Sana ve Taiz'den sonra Aden'e yönelmesiyle beraber Suudi Arabistan ve bölgedeki müttefikleri 25 Mart 2015'te Yemen'e yönelik "Kararlı Fırtına" adında bir askerî operasyon başlatmıştır. İran ise Husileri desteklemiştir. İran'ın Husilere desteği eğitim, indoktrinasyon ve silahlandırma faaliyetleri kapsamında özetlenebilir. İran, Kararlılık Fırtınası'ndan önce Tahran ile Sana arasında hava köprüsü kurularak Husilere silah, teçhizat ve militan göndermiştir. Kasım Süleymani ve diğer Devrim Muhafızları komutanları zaman zaman Yemen'de bulunduğu biliniyor. Süleymani'nin Yemen'deki planının ekseninde Husileri Lübnan Hizbullahı gibi güçlü bir yapıya kavuşturmak amaçlanıyor. Süleymani'nin kısa bir süreliğine Yemen'e gittiğini ve Abdülmelik el-Husi ile görüşüğünü iddia eden kaynaklara göre, İran'ın Yemen'deki faaliyetlerinin amacı, Ortadoğu'daki dengeleri tamamen lehine çevirerek Suudi Arabistan'ı köşeye sıkıştırmaktır.

Bahreyn

Arap Baharı Bahreyn'i de etkilemiştir. Bahreyn'deki gelişmelere yönelik Süleymani, Haziran 2016'da bir mektup yayımlamıştır. Süleymani'ye göre Bahreyn yönetimi, halka silahlı direniş dışında bir yol

bırakmamaktadır. 2017 yılının başından itibaren Bahreyn’de gösteriler farklı bir boyut olarak daha da artmıştır. Bahreyn güvenlik güçleri, ülkeye yasadışı sokulan önemli sayıda silah stoklarının ele geçirildiği belirtilmiştir. Bahreyn yönetiminin iddiasına göre bu mühimmatlar İran’ın ülkedeki uzantıları tarafından getirildiği yönündedir. İran’ın ülkede rejim değişikliği yapmak adına ciddi girişimlerinin olduğunu ve Bahreyn yetkililerin iddiasına göre Bahreyn’de yeni Hizbullahlar kurma peşinde oldukları söyleniyor. Bu faaliyetlerin arkasında KO Komutanı Kasım Süleymani olduğu tahmin edilmektedir.

Suudi Arabistan

Suudi Arabistan, diplomatlarının maruz kaldığı birçok suikast ve saldırıyla birlikte ülkede farklı zamanlarda meydana gelen birçok güvenlik ihlalden Devrim Muhafızlarına bağlı şahıs veya örgütleri sorumlu tutmaktadır. Suudi Arabistan Dışişleri Bakanlığının yayınladığı bir rapora göre, 1986’da 300 kişinin hayatını kaybettiği hac saldırıları, 2003’te başkent Riyad saldırısı, 2011’de Karaçi’de Suudi diplomat Hasan El-Kahtani’nin öldürülmesi ve aynı senede Suudi Arabistan’ın ABD Büyükelçisi Adil El-Cubeyir’e yönelik başarısız suikast girişimi bunlardan bazılarıdır. ABD Kara Kuvvetleri Eski Komutanı Jake Kean, El-Cubeyir’e yönelik suikast girişiminden KO’yu sorumlu tutmuştur. Kanada’nın söz konusu suikast girişimi şüphelisi olan 5 kişi hakkında seyahat yasağı getirdiği listede Süleymani’nin ismine de yer verilmiştir.

Uluslararası Kamuoyunda Kasım Süleymani

Kasım Süleymani, Mayıs 2011’de Suriye devletine yardım ettiği gerekçesiyle ABD tarafından yasaklı hale getirildi. Avrupa Birliği, 24 Haziran 2011’de Suriye’de isyancıları bastırmak üzere Esad ordusuna destek verme gerekçesiyle DM Komutanı Muhammed Ali Caferi, KO Komutanı Kasım Süleymani ve DM İstihbarat Müdürü Hüseyin Talip’i haklarında yaptırım uygulanan kişiler listesine koydu.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BM-GK) 24 Mart 2007 tarihli ve 1747 sayılı İran’ın nükleer faaliyetlerine yönelik yaptırım kararında Süleymani’nin de ismi geçmektedir. BMGK, İran’ın nükleer ve kitle imha silahları geliştirme ve yurt dışı ile yurt içi taşıma faaliyetlerine karşı yaptırım ve seyahat yasağı getiren 20 Temmuz 2015 tarihli ve 2231 sayılı kararda

Süleymani’nin nüfuzu, şahsı ve görevini fazlasıyla aşan bir durumu yansıtmaktadır. Bu nüfuz, Irak toplumuyla hükümetini İran’a bağlayan derin kurumsal ilişkilere dayanmaktadır. Irak’ın 1980’deki saldırısı, ikili ilişkileri bozmuş ve İran’ı böyle bir olayın tekrarını önlemek için harekete geçirmiştir.

Süleymani’nin ismine de yer verilmiştir. Sonraki raporlarda değişiklik olmadığı takdirde söz konusu kararın yürürlüğünün devam edeceği vurgulanmıştır. İlgili kararın yedinci maddesinde Süleymani’ye geniş yer verilmiştir. Süleymani’nin adı, söz konusu kararın Ocak 2016’da yayınlanan yaptırım listesine de konmuştur.

Sonuç

Süleymani’nin nüfuzu, şahsı ve görevini fazlasıyla aşan bir durumu yansıtmaktadır. Bu nüfuz, Irak toplumuyla hükümetini İran’a bağlayan derin kurumsal ilişkilere dayanmaktadır. Irak’ın 1980’deki saldırısı, ikili ilişkileri bozmuş ve İran’ı böyle bir olayın tekrarını önlemek için harekete geçirmiştir. İran, Irak’tan gelebilecek tehditleri bertaraf etmek istemiş ve bunu sağlayacak koşulları yaratmaya gayret etmiştir.

Kasım Süleymani’nin Ortadoğu’da bu denli faaliyeti, İran dış politikasının yürütülmesinde çok önemli bir aktör olarak öne çıkan DM’nin iç siyasette güçlenmesine de yol açmıştır. Öyle ki Süleymani’nin ismi başkanlık adaylığı tartışmalarına kadar gitmiştir. Süleymani aday olmasa da son yıllarda Ortadoğu’da kazandığı prestijle İran iç siyasetinde Muhafazakârların işine yaradığı rahatlıkla söylenebilir. ○

Dış Politika dergisinin birinci sayısında yer alan çalışmadan özetlenerek hazırlanmıştır.

¹ Yrd. Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

² Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü